

tendsten Änderungen des Astrolabium-Zifferblatts geschahen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, als es mit einer Kopie, aus dem heutigen Blickpunkt ohne genug Respekt zur Bedeutung dieses mittelalterlichen Werkes ersetzt wurde. Dadurch sind also die Authentizität seiner materiellen Substanz und infolge der Modernisierung etlicher Teile des Astrolabiums auch zum Teil sein ursprünglicher Inhalt verloren.

Im Beitrag sind auch die Erwähnungen zur Gestalt des Astrolabiums aus bekannten erhaltenen Quellen aus dem 15., 16., 17., 18., 19. und 20. Jahrhundert zitiert. Das Bild der Entwicklung der Gestalt des Astrolabiums ist auch mittels Fotos ergänzt, unter denen das älteste aus dem Jahr 1856 stammt. Der Text befasst sich im zweiten Teil mit der Entwicklung der Farbigkeit des Astrolabiums, deren ursprünglicher Zustand und nachfolgende Entwicklung sich jeweils mehr oder weniger laut den Schriftquellen, seit der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts auch den Fotos rekonstruieren lässt. Das Ziel des Beitrags ist das grundlegende Bild der Entwicklung der Gestalt des Astrolabiums der Prager astronomischen Uhr vorzulegen, das bislang fehlte und gelegentlich wird mit neuen Erkenntnissen ergänzt werden können.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag-Altstadt, Altstädter Rathaus. Ursprüngliches Astrolabium vor der großen, 1864–1865 erfolgten Renovierung. Detail vom Foto der Altstädter astronomischen Rathausuhr aus dem J. 1856, Autor Andreas Groll (Technisches Nationalmuseum [weiter NTM], Bestand Nr. 800, Fotosammlung, Sign. P37140).

Abb. 2: Der ursprüngliche Tierkreis, Zustand aus dem J. 1864 (Museum der Hauptstadt Prag, Depositorium, Best.-Nr. 2470).

Abb. 3: Der ursprüngliche Tierkreis, Zustand aus dem J. 1864. Details der Symbole: der Schütze und der Wassermann.

Abb. 4: Das Getriebe zum Mondkugeldrehen in der Kopie der astronomischen Uhr, Kunsthistorisches Museum, Wien (Foto aus dem Archiv des Autors).

Abb. 5: Die Formen der arabischen Ziffern 5 und 7 am 24-Stunden-Ring vor 1864 und nach 1865 (Foto NTM, Bestand Nr. 800, Fotosammlung, Sign. P37140, und Archiv des Autors).

Abb. 6: Green Flash at Sunset (Golden Gate Bridge – <https://www.flickr.com/photos/cliffmichaels/galleries/72157623102924822>).

Abb. 7: Links die Gestalt des Astrolabiums der Prager astronomischen Uhr, rechts die des astronomischen Astrolabiums von der später bei Errichtung der astronomischen Uhren verwendeten Konstruktion (Zeichnung des Autors).

Abb. 8: Das Astrolabium nach der großen Renovierung 1865 vor der Korrektur der Ekliptik. Die Platte war hellblaue und hellgrün angestrichen. Ähnlich, wohl hellblau, war auch der Tierkreis und der 24-Stunden-Ring behandelt (Archiv der Hauptstadt Prag [AHMP]).

Abb. 9: Das Astrolabium nach der großen Renovierung und der nachfolgenden Korrektur der Ekliptik, September 1866 (Fotoarchiv des Autors).

Abb. 10: Das Astrolabium nach 1883. Die Erdkugel mit dem Nordpol nach unten umgedreht, am Umkreis des Tierkreises Teilung je zu 5 Grad angebracht. Die Aufschrift OCCASUS bei der westlichen Horizontlinie fehlt. Rundum der Erdkugel Wolken gemalt (s. auch Abb. 21; AHMP).

Abb. 11: Das Astrolabium um 1900. Die Aufschrift OCCASUS bei der westlichen Horizontlinie ist ergänzt (Foto AHMP).

Abb. 12: Nachahmung der astronomischen Uhr in der Residenz des Magistrats, Mariánské nám. (Marienplatz) in Prag (Foto Autor, 2011).

Abb. 13: Die Farbenbehandlung an der in der Periode 1882–1911 ausgefertigten Nachahmung der astronomischen Uhr (Durchmesser des Astrolabiums ca. 15 cm). Zu einer bestimmten Getreue der Gestalt der Vorlage für beide Nachahmungen zeigt die Tatsache, dass auch die (bis 1911) fehlerhafte Bezeichnung ORTUS, OCCASUS bei der nicht richtigen Linie kopiert wurde (Fotoarchiv des Autors).

Abb. 14: Das Astrolabium im Dezember 1911, im Hintergrund die Mariensäule (Foto AHMP).

Abb. 15: Das Astrolabium nach 1911, Postkarte (Archiv des Autors).

Abb. 16: Der blaue Ring bezeichnet den Umkreis des schwarzgemalten Kreises, gelb ist der Umkreis der heutigen Kreislinie der astronomischen Nacht bezeichnet. Zeitgenössische Ansichtskarte (Archiv des Autors, Vergleichszeichnung des Autors).

Abb. 17: Das Astrolabium vor der Restaurierung des Malers Jindřich Hlavín 1923 (Foto AHMP).

Abb. 18: Das Astrolabium der astronomischen Uhr am 8. Mai 1945. Der Brand ist noch nicht ganz gelöscht, auf dem Astrolabium befindet sich noch das später verlorene Mündchen (s. Horský 1988, Foto S. 137). Ausschnitt einer in einem nicht identifizierten Nachkriegsdruckmaterial abgedruckten Fotografie (selbständiges Blatt eines unbekannten Druckmaterials,

Archiv des Autors).

Abb. 19: Das Astrolabium nach 1948. Schwarzer Kreis ist da nur Symbol der Nachtfinsternis. Zeitgenössische Ansichtskarte (Archiv des Autors).

Abb. 20: Das Astrolabium, seine Gestalt seit dem 5. August 1979 bis heute (Foto Autor, 2012).

Abb. 21: Rekonstruktion der Gestalt der Bemalung des Astrolabiums den alten Beschreibungen und der gefundenen Nachahmung der astronomischen Uhr aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts nach (Foto und Farbgestaltung Autor).

Abb. 22: Das Astrolabium, neutrale Schwarzweißabbildung zum Vergleich mit alten Schwarzweißfotos (s. Abb. 10, 11; Foto und Farbgestaltung Autor).

Abb. 23: Zeichnerischer Entwurf der Gestalt der astronomischen Uhr, im Original wohl farbig (Böhm 1866). Die Kreislinienkonstruktion entspricht da theoretisch der falschen Neigung der Erdachse zur Ebene der Ekliptik $25,5^\circ$ anstelle vom richtigen Wert von $23,5^\circ$, gleich wie an der Astrolabiumscheibe der Prager astronomischen Uhr. Der scharfbegrenzte Kreis der Nachtfinsternis, der da der Konstruktion der astronomischen Nacht nicht entspricht, war wohl von Gestalt der Astrolabiumscheiben etlicher nordeuropäischer astronomischer Uhren in Lund (Schweden) und Doberan (Deutschland) beeinflusst.

Abb. 24: Gestalt der erhaltenen Astrolabiumscheibe der verschwundenen astronomischen Uhr in Doberan (1390 – Quelle bislang unbekannt).

Abb. 25: Gestalt der restaurierten Astrolabiumscheibe der astronomischen Uhr in Lund (1425). Im Unterschied zu der der Prager astronomischen Uhr der Horizont verläuft hier ähnlich wie bei anderen nordeuropäischen astronomischen Uhren über den inneren Mittelring des Wendekreises des Steinbocks inmitten des Astrolabiums und des Mindestdurchmesserkreises (Foto https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lund_astron_uhr_032.JPG).

Abb. 26: Gestalt der Astrolabiumscheibe der astronomischen Uhr in Stralsund (Deutschland, 1394).

(Übersetzung J. Noll)

STAVEBNÍ VÝVOJ OBJEKTU ZVANÉHO ŠÝPKA NA HRADĚ BUCHLOVĚ

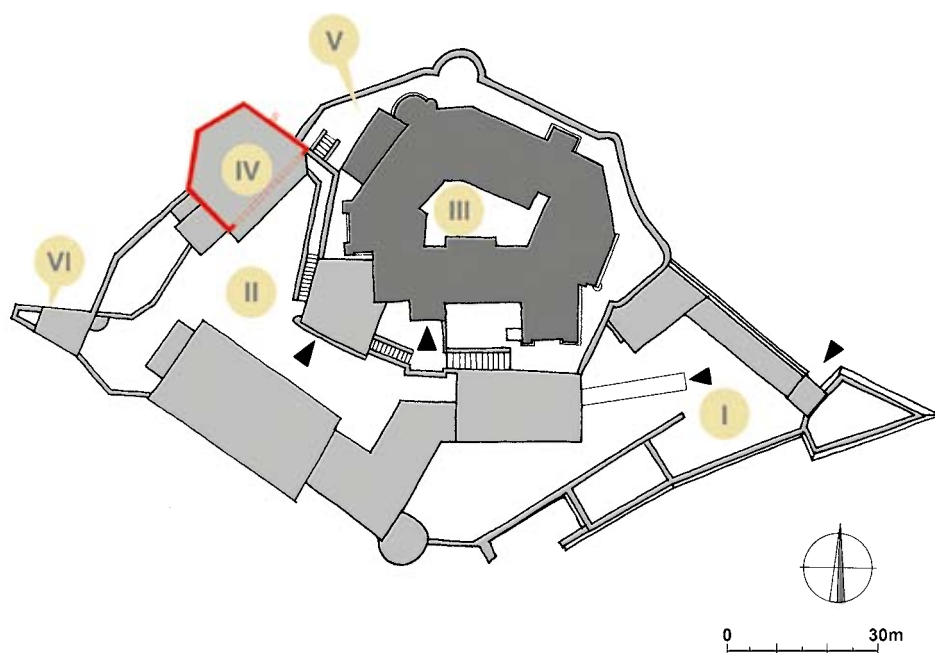
RADIM VRLA

ÚVOD

Pozoruhodný objekt, tvořící součást zástavby severozápadní strany 2. nádvoří hradu Buchlova, má historický název Šýpka (obr. 1). Ten pochází od velké místnosti v 1. patře, která byla v 18. století jako šýpka vybudována a využívána. Historie tohoto objektu je však podstatně starší. Dosavadní bádání se zcela logicky soustředilo především na složitý stavební komplex hradního jádra, kde je soustředěn pestrý konglomerát stavebních konstrukcí, vznikajících od první půle 13. století (Plaček 2011, s. 141 až 145, Vrla 2013, tam viz další literatura). Další části hradu, máme zde na mysli především zástavbu kolem dnešního 1. a 2. nádvoří, byly zkoumány zatím pouze sporadicky. I tak již tyto průzkumy přinesly řadu pozoruhodných zjištění, týkajících se především období 16. a 17. století (např. Vrla – Kyncl – Novotný 2006, Vrla 2008).

V období let 2015 a 2016 byl, na základě žádosti správy hradu, proveden NPÚ ÚOP v Kroměříži dílčí stavební průzkum zmíněné Sýpky, který se stane jedním z podkladů pro postupné zpracování SHP celého hradu. Tato studie si klade za cíl podat stručnou informaci o výsledcích zmíněného výzkumu. Důraz je zde kladen především na nejstarší zjištěnou stavební fázi.

Velmi důležitou součástí průzkumu bylo provedení dendrochronologických expertiz vybraných dřevěných prvků, provedených Ing. T. Kynclem. Jejich výsledky jsou pro autora velmi důležitými podklady pro stanovení posloupnosti jednotlivých stavebních etap.¹⁾ Autor zde rovněž děkuje kolegyni Ing. N. Komendové za obětavou pomoc při zpracování dokumentace Sýpky.

Obr. 1: Hrad Buchlov (okres Uherské Hradiště), půdorysné schéma areálu; I – 1. nádvoří, II – 2. nádvoří, III – hradní jádro, IV – Sýpka, V – severní parkán, VI – západní bašta. V půdorysu Sýpky jsou červeně vyznačeny nejstarší konstrukce (všechny kresby, plány a snímky R. Vrla, stav 2016, není-li uvedeno jinak).

STAVEBNÍ ROZBOR (VÝBĚR)

Buchlovská Sýpka představuje poměrně mohutný, trojpodlažní objekt pětibokého půdorysu, jehož severovýchodní, severozápadní a západní fasády tvoří součást vnějšího obvodu opevněné plochy hradu (obr. 2, 3, 4 a 5). Zbýlé fasády se obracejí do prostoru 2. nádvoří, přičemž k jihozápadní jsou přiloženy pozdější přístavby, překrývající části fasád přízemí a 1. patra (srov. obr. 9 a 18). Objekt je završen sedlovou střechou složitějšího utváření. Kromě spodní části zdiva, která se na vnějším líci skarpovitě rozšiřuje (šířka zdiva v úrovni vnějších oken přízemí dosahuje cca 160 cm), mají obvodové zdi objektu poměrně malou šířku cca 90 až 100 cm.

Fasády Sýpky obrácené vně hradního areálu jsou, až na malé zbytky, zbaveny omítek. Z tohoto důvodu je dobře patrné, že zdivo je zde po celé dochované výši (kromě horních partií severovýchodní a jihovýchodní fasády) kompaktní a kromě dodatečných úprav, spojených s opravami či průrazem mladších otvorů, je dílem jedné stavební etapy (srov. obr. 3, 4 a 5). Zdivo je budováno z místního lomového kamene, cihly se v původním zdivu vyskytují pouze výjimečně, a to u původních fasádních otvorů (cihly mají rozměry 7 × 13 × 26 cm). Přístupná nároží objektu jsou armována lomovými bloky kamene. Fasády v ploše interiéru přízemí mají skarpovitý průběh. Po celé výšce fasád je patrné několik průběžných, vodorovných linií, nad kterými jsou dochovány drobné otvory po dřevěných prvcích lešení. Jak je vidět u severovýchodní (obr. 5) a jihozápadní fasády (u druhé je tato situace patrná pouze na historické fotodokumentaci – obr. 18), kompaktní kamenné zdivo původní stavby je zde završeno úzkým pásem smíšeného zdiva s řadou šesti velkých, čtvercových kapes po trámech. Výše jsou situována cihelná zdiva trojúhelníkových, střeš-

Obr. 2: Hrad Buchlov, celkový pohled od severu; šipkou je označena Sýpka, stav 2015.

ních štítů, jejichž plochy jsou pročleněny výřezy oválných okének (půdorysy objektu s označením čísel místností a jeho stavebněhistorické vyhodnocení – obr. 6 a 7).

K původním otvorům, zřízeným v rámci výstavby objektu, lze přiřadit dochované střílnové otvory ve fasádách 1. a 2. patra a jejich zbytky v přízemí.

V 1. patře se jedná o tři střílny, jejichž vyústění jsou vybavena ostěními sekanými z jednoho kusu kamene (obr. 8). V jeho čelní ploše je proveden výřez klíčového tvaru. Vnější líc ostění je hrubě opracován, v okolí otvoru je opracování hladké; vnější okraje plochy s hladkým opracováním obíhají s konstantním odstupem tvar klíčového výřezu. Zevnitř jsou tyto otvory vybaveny segmentovým, cihelným záklenkem, který se, podobně jako svislé špalety, směrem dovnitř rozšiřuje. Parapet je vodorovný. V horní partii niky je před plochu ostění předsazen hranolový překlad z jednoho bloku hrubě opracovaného kamene.

Ve 2. patře je dochováno 10 jinak utvářených střílnových otvorů, které jsou rovněž součástí původní stavby

Obr. 3: Hrad Buchlov, Sýpka, západní fasáda objektu; A – celkový pohled od severozápadu, napravo navazuje hradba s klíčovými střílnami (její horní partie je novější), B – detail fasádní omítky, šipka označuje pravděpodobné zbytky výzdoby, C – detail dvojice konzol, vynášejících odstraněný arkýř.

Obr. 4: Hrad Buchlov, Sýpka, celkový pohled od severozápadu.

(obr. 10). Niky těchto otvorů jsou zaklenuty segmentovými cihelnými záklenky, jejichž vrcholnice mírně stoupají směrem do interiéru. Svislé špalety se směrem do interiéru rozšiřují a jsou převážně kamenné, parapet je sklopený dovnitř (špalety i parapety jsou z větší části pokryty hrubou omítkou). Vnější vyústění okének je tvořeno prostými převýšenými obdélnými výřezy o rozměrech cca 22 × 60 cm. Svislé hrany vyústění jsou tvořeny průnikem špalet s vnější fasádou. Překlad je přímý, široký cca 35 cm a je tvořen lomovým kamenným blokem.

V přízemí jsou z původních otvorů dochovány pouze fragmenty patrné v interiéru; v severovýchodní stěně místnosti č. 01 je dochována cca 54 cm hluboká nika s dovnitř se rozšiřujícími špaletami, segmentovým záklenkem a rovným parapetem, situovaným cca 90 cm nad podlahou místnosti; vnější vyústění otvoru je zazděno a situováno pod terénem (obr. 11/ B, C a D). Další zbytek původního otvoru je situován v severní stěně téže místnosti, mezi

dvojicí novodobých okenních otvorů (obr. 12/B). V omítce je zde patrný obrys vnitřního vyústění niky stejných rozměrů jako v severní stěně. Pod záklenkem niky je situován mělký výklenek, její pravou část překrývá mladší klenební polopilíř. Další, tvarově shodný otvor byl i v západní stěně místnosti č. 02 jeho rozměry dnes známe pouze díky novodobému schématickému zaměření (srov. pozn. č. 7).

Ostatní fasádní otvory Sýpky jsou do jejího zdiva vloženy dodatečně; většinou se jedná o obdélné, na šířku orientované okenní otvory, rámované v kameni sekaným ostěním s mělkou plastickou lištou, provázející výřez okenního otvoru po vnějším okraji. Zatímco v přízemí se jedná (kromě dvojice vstupních otvorů) o novodobé

prvky, proražené zde na konci 80. let 20. století, v patře jsou to okna barokní. V místnostech č. 11 a 17 jsou jejich niky vybaveny segmentovými záklenky, dovnitř se rozšiřujícími špaletami a vodorovnými parapety. V místnostech č. 12 a 14 jsou okna rozměrnější, u č. 14 je situováno okno sdružené, s průběžnou nikou. Odlišně utvářená okna jsou pouze v místnosti č. 15. Její západní stěna je prolomena symetricky uspořádanou trojicí okenních otvorů – dvěma menšími po okrajích a větším uprostřed. Posledně jmenované je situováno v průběžné, segmentově sklenuté nise, jejíž špalety se dovnitř rozšiřují. Boční okna jsou situována výše, v segmentově sklenutých nikách s dovnitř se rozšiřujícími špaletami a plnými, přímými parapety. Ostění vnějšího vyústění těchto oken jsou cihlová. Po okrajích hran špalet prostředního okna jsou na vnější fasádě dochovány plochy hladkých, exteriérových omítek. Na povrchu spodní části pravého fragmentu omítky jsou patrné 2 vodorovné pásy – snad pozůstatky architektonického členění fasád (obr. 3/B). Napravo od popsané sestavy oken je situován novodobě zazděný vstupní otvor se segmentovým, cihelným záklenkem (jedná se o vstup do zaniklého arkýře). Nad záklenkem je dochován vodorovný otisk zaniklé, pultové stříšky, po bocích otvoru jsou dochovány fragmenty exteriérových omítek, přiléhajících z vnějších stran k bočním zdem zaniklého arkýře. V dolní partii, pod zazděným otvorem, vyčnívají ze zdiva 2 kamenné konzoly, zhotovené z druhotně použitých architektonických detailů; v obou případech se jedná o bloky ostění s okosenou hranou, výřezem pro výplň a otvorem po vložení prvku mříže (obr. 3/C).

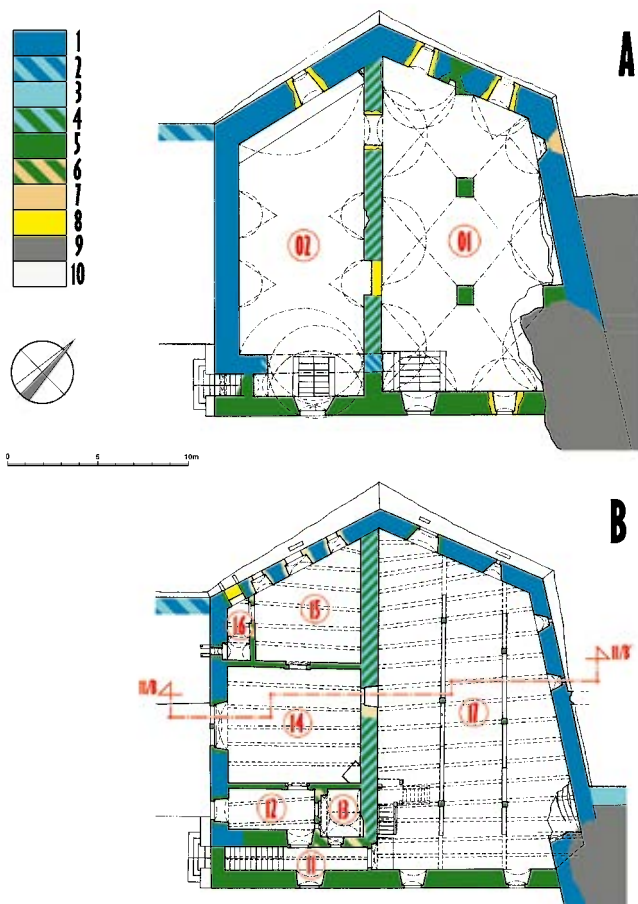
V půdním prostoru zmíněné severozápadní přístavby (obr. 18/A) je přístupná část fasády 1. patra Sýpky, opatřená kompaktní omítkou s mírně nerovným povrchem, ze kterého vystupují čela některých kamenů (levá část přístupné plochy je zřejmě dílem pozdějších úprav). Tato úprava je zřejmě pozůstatkem části plochy původní povrchové úpravy fasády Sýpky. Přibližně v ose této plochy je

dochováno úzké (cca 40 cm), převýšené (cca 110 cm) okénko s oblým záklenkem, jehož klenbička stoupá z interiéru ven (obr. 13). Cca 20 cm pod parapetem otvoru ze zdiva vyčnívají 2 dřevěné, trámové konzoly, vyložené cca 50 cm (viz pozn. 1). Trámy jsou uloženy ve zdivu a mají profil cca 20 × 20 cm. Konce konzol jsou shora, u vnějších hran, opatřeny rybinovými zádlaby. Ve vnějších bocích konzol je dochováno několik kovaných hřebů. Plocha kolem vyústění otvoru je opatřena novější vrstvou omítky, související zřejmě s druhotným prolomením okénka do starší fasády. U pravé špalety z omítky vyčnívá dřevěný kolík, naproti, u levé špalety je patrná drobná jizva (snad po vytržení obdobného kolíku?). Nad otvorem, v ploše vymezené vzdáleností mezi vnějšími, bočními hranami konzol, je dochován pás světlejší omítky, ze stran vymezený pozůstatky mladších úzkých maltových partií, s otisky zaniklých, svisle situovaných dřevěných konstrukcí. Z vnitřní strany je vyústění okénka situováno v mělké nise, na ploše jeho záklenku i špalet jsou patrné stopy sazí. V omítaném parapetu okénka jsou z interiéru patrné horní partie 2 čel výše zmíněných dřevěných konzol.

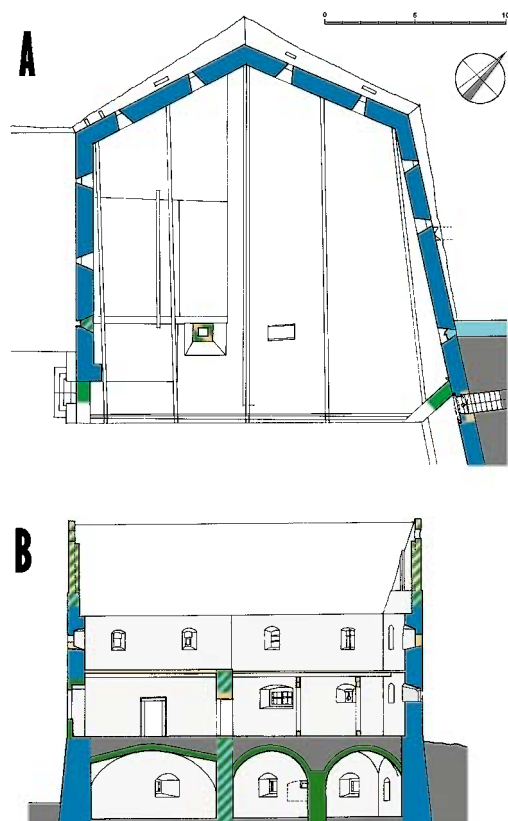
Interiér sýpky je v úrovni přízemí a 1. patra tvořen dvojtraktem, rozděleným podélnou zdí, probíhající ve směru severozápad – jihovýchod (srov. obr. 6 a 7). Tato zeď je na severozápadní straně přiložena ke zdi obvodové na spáru. Přízemí je tvořeno dvojicí klenutých místností (č. 01, 02), v plochostropém 1. patře je situace složitější. Jiho-

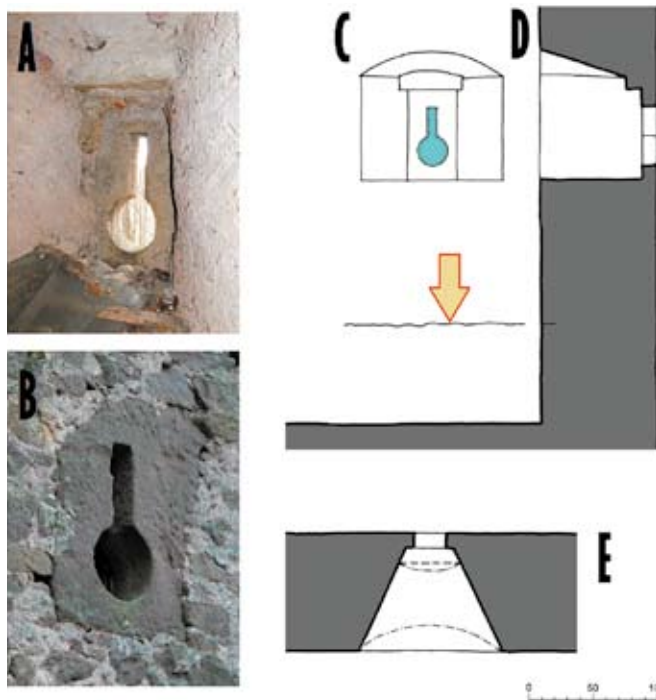
Obr. 5: Hrad Buchlov, Sýpka, celkový pohled od severovýchodu; šipkou označena poloha šmorců pro parkánovou hradbu.

Obr. 6: Hrad Buchlov, Sýpka, zaměření půdorysů přízemí (A) a 1. patra (B) s vyhodnocením stáří jednotlivých konstrukcí: 1 – po polovině 16. století, 2 – pravděpodobně po polovině 16. století, 3 – přelom 16. a 17. století, 4 – do počátku 18. století, 5 – po roce 1712, 6 – pravděpodobně po r. 1712, 7 – cca 1808, 8 – 2. polovina 20. století, 9 – terén a skála v řezu, 10 – zdivo v pohledu (u svislého řezu).

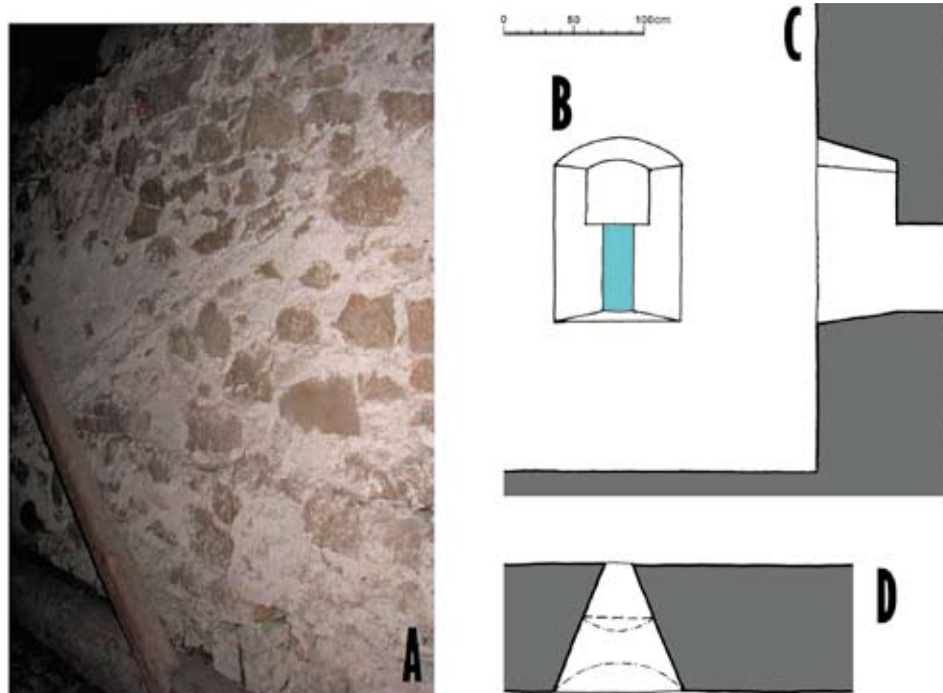
Obr. 7: Hrad Buchlov, Sýpka, zaměření půdorysů 2. patra (A) a svislého řezu s pohledem k severozápadu (B); legenda barevného označení – viz u obr. 6, poloha řezu je vyznačena na obr. 6/B.

Obr. 8: Hrad Buchlov, Sýpka, 1. patro, zaměření střílen, dochovaných v místnosti č. 17: A – levá střílna v severovýchodní stěně – pohled zevnitř, B – pohled zvenčí, C, D, E – zaměření: C – pohled zevnitř (šipka označuje pravděpodobnou úroveň původní úrovně podlahy ochozu), D – svislý řez s pohledem k severozápadu, E – vodorovný řez.

západní trakt je rozdělen na šestici drobnějších prostor (vstupní chodbička se schodištěm – č. 11, kuchyň – č. 13, chodbička s topeništěm a vstupem na zaniklý záchod – č. 16 a trojice větších, obytných místností – č. 12, 14 a 15). Trakt severovýchodní vytváří jediný, sýpkový prostor (č. 17). 2. patro tvoří jediný, do krovu otevřený prostor.

Severovýchodní trakt přízemí Sýpky vyplňuje rozměrná, klenutá místnost lichoběžníkového půdorysu

Obr. 10: Hrad Buchlov, Sýpka, 2. patro: A – otisk střešiny, patrný na severozápadní stěně místnosti (vlevo je záklenek zazděné střílny), B, C, D – zaměření střílny: B – pohled zevnitř, C – svislý řez, D – vodorovný řez.

Obr. 9: Hrad Buchlov, Sýpka, jihovýchodní průčelí. Napravo je patrná zeď, vyčleňující prostor severního parkánu, s vynásecím pasem ve spodní části.

(cca 15,5–18 × 9–10 m), přístupná dveřmi s krátkým, novodobým schodištěm v jihovýchodní stěně. Stěny i klenba jsou ve většině ploch omítány a kompletně opatřeny bílým nátěrem. Jihozápadní stěnou místnosti probíhá v blízkosti vstupu svislá, cca 90 cm široká partie, jejíž líc je půdorysně mírně zešíklen a v horní části z něj vyčnívá blok amorfního zdiva s patrnými fragmenty líců po bocích (obr. 12/A). Východní kout místnosti vyplňuje skalní masiv. Povrch skály nese místy stopy opracování, mezi skalními bloky je zde dochován i malý zbytek amorfního zdiva. Místnost 01 je klenutá 2 podélnými valenými klenbami se styčnými lunetami, podepřenými dvojicí masivních sloupů, budovaných z rozměrných pískovcových kvádrů. Klenby jsou cihelné, hrany lunet jsou vytaženy v drobné hřebínky.

V jihozápadním traktu přízemí je situována další klenutá místnost (č. 02) lichoběžníkového půdorysu (cca 14–18 × 7–8 m), přístupná vstupem s krátkým schodištěm v jihovýchodní stěně. Jihozápadní stěna je ve své levé části probrána mělkou průběžnou nikou se segmentovým záklenkem, tvořícím patu úzkého oblého pasu (vynáší schodiště v 1. patře), přiléhajícího napravo k dalšímu, cca 100 cm širokému pasu téměř půlkruhového průběhu, jehož pata předstupuje cca o 1,5 m před líc jihozápadní stěny (obr. 14). Zdivo tohoto pasu je budováno z kamene a svojí půdorysnou polohou odpovídá výše popsané anomálii v jihozápadní stěně místnosti č. 01. Spodní plochy obou pasů splývají na severovýchodní straně do jedné, oblé plochy,

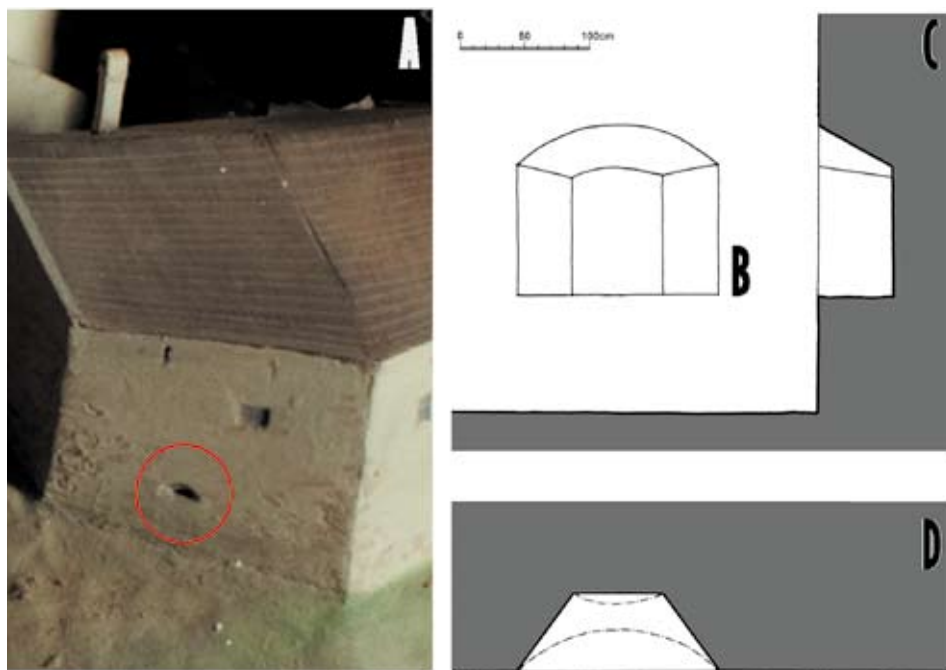
nořící se do zdi. Strop místnosti je v převážné části půdorysu tvořen mírně stlačenou, vale-
nou klenbou s dvojicí výsečí po
každé straně.

Místnosti 1. patra (kromě
kuchyně č. 13 a topeniště v čás-
ti místnosti č. 16) jsou opatřeny
trámovými stropy (viz pozn. 1).
Nad místnostmi jihozápadní-
ho traktu Sýpky je provedení
stropů náročnější. Spodní hra-
ny trámů jsou zdobeny okose-
ním, které se, před vložením
do zdiva, vytrácí v odsazených
ploškách sférických trojúhelní-
ků (kromě severovýchodní části
nad místností č. 12 a jihozápad-
ní části nad místností č. 15).
Záklopy jsou deskové, překlá-
dané, spodní desky mají okose-
né hrany. Trámové stropy nene-
sou stopy žádných povrchových
úprav. Na některých trámech
jsou ještě patrné tesařské ry-
sky (obr. 15/B). Stěny místností
jsou omítány a bíle líčeny.

Strop místnosti č. 17 je rovněž trámový. Tvoří jej 18
hrubě tesařsky opracovaných trámů, vynášených dvoji-
cí kolmo situovaných průvlaků, podpíraných vždy třemi
dřevěnými sloupy (obr. 16). Mezi průvlakem a hlavou sloupů
jsou vždy vloženy roznášecí podložky se zkosenými čely.
Dřevěné sloupy jsou poměrně jednoduchých tvarů, až na
oba jihovýchodní pod jihozápadním průvlakem; ty mají
výrazně tvarované patky i hlavice; dříky čtvercového prů-
řezu mají entazi (viz pozn. 1). Na horní hrany stropních
trámů je přibit záklop tvořený prostými prkny, kladenými
na sraz. Stěny místnosti jsou z větší části pokryty hrubou
omítkou. V ní je, cca 75 cm nad stávající podlahou, pa-
trná horizontální linie, oddělující novější dolní partii od
nadlehlé partie starší; tento detail je patrný na severní
a severovýchodní stěně (obr. 8/C a D).

Ve východním koutě místnosti pronikají do interiéru
skalní bloky, na které nahoře nasedají obvodové zdi. Kout
je zde zkosen zdivem, vevázaným do jihovýchodní stěny
místnosti, k severovýchodní stěně je přizděn. V dolní části
této partie se nachází blok dalšího, cca 160 cm širokého
kamenného zdiva (jedná se o půdorysnou vzdálenost od
líce popisované stěny), jehož jihozápadní líc je rovnoběžný
s průběhem severovýchodní stěny místnosti. Na jihový-
chodní straně toto zdivo proniká stěnou místnosti, při-
čemž v jeho dolní části je u jihovýchodní stěny místnosti
patrna levá část oblého pasu (jeho pokračování je pří-
stupné vně Sýpky – viz níže, srov. obr. č. 9). Toto zdivo je
dochováno v délce cca 190 cm, na severozápadní straně
je patrný jeho krátký úsek líce, vevázaný do popisované
severovýchodní stěny; nároží (?) je odlámáno, podobně
jako koruna tohoto zdiva. Na levé straně z jeho amorfní
hmoty vyčnívají zmíněné skalní bloky.

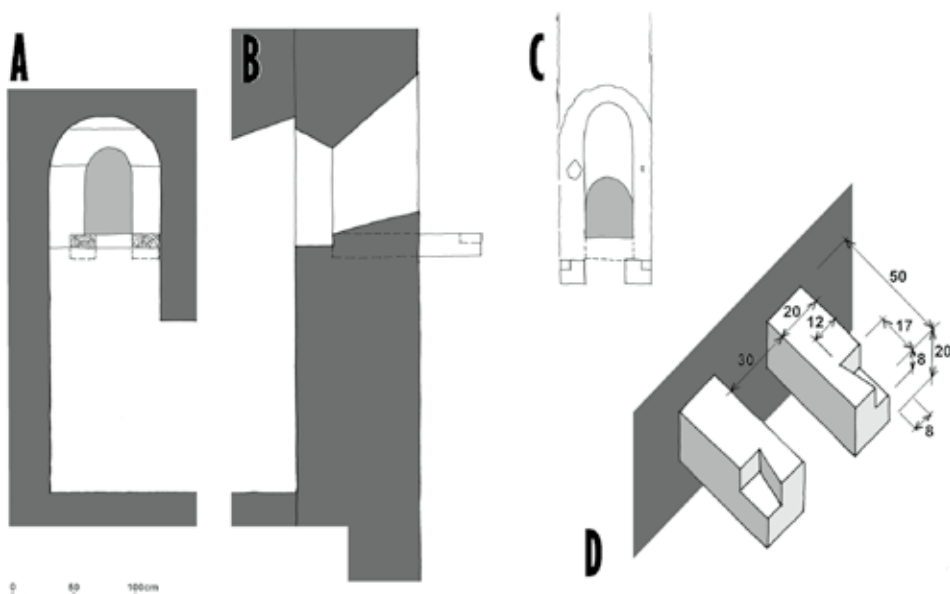
2. patro je přístupné tesařsky provedeným schodištěm
z místnosti č. 17 (obr. č. 16) zaujímá půdorysně pětiboký

Obr. 11: Hrad Buchlov, Sýpka, místnost č. 01; pozůstatek střílen; A – detail Sýpky na modelu hradu z doby po polovině 20. století – kroužkem označen pozůstatek záklenku střílny v severní zdi objektu; B, C a D – zaměření niky zazděné střílny v severovýchodní stěně místnosti č. 01: B – pohled zevnitř, C – svislý řez s pohledem k severozápadu, D – vodorovný řez.

Obr. 12: Hrad Buchlov, Sýpka, místnost č. 01: A – jihovýchodní partie se-
verozápadní stěny, šipka označuje svislou anomálii s amorfním zdivem,
B – severozápadní stěna s fragmentem střílny; parapet a špaleta vyzna-
čeny červenou linkou.

Obr. 13: Hrad Buchlov, Sýpka, zaměření situace, dochované na jihozápadní fasádě v podkroví přístavby; A – pohled z interiéru, B – svislý řez s pohledem k jihovýchodu, C – pohled zvenčí (z podkroví přístavby), D – zaměření dřevěných konzol.

Obr. 14: Hrad Buchlov, Sýpka, místnost č. 02, severovýchodní čelo se starším pasem (označen šipkou) a vstupem do 2. nádvoří.

prostor, zaujímající celou plochu interiéru Sýpky. Jak je patrné, zdivo je převážně kamenné a je zčásti pokryto zdicí maltou, ze které vystupují čela kamenů. Stěny jsou prolomeny deseti střílnovými otvory shodného utváření (obr. 10). Ve zdivu jsou patrné vodorovné spáry s otvory po prvcích lešení, jako na vnější fasádě. Několik dřevěných prvků je dodnes ve zdivu zachováno (srov. pozn. 1). Zmíněné otvory jsou převážně půdorysně kolmé k fasádám, při nárožích mají diagonální průběh. Jihovýchodní střílna v jihozápadní zdi je zevnitř zazděna. Přes plochu této zazdívký, nad záklenek sousedního okna vpravo, prochází přímá, stoupající maltová linie (obr. 10/A). Jedná se o maltovou přimazávku okraje zaniklé pultové střechy. V maltě jsou dochovány otisky šindelové krytiny (zřejmě se jednalo o 2 fáze – otisky obou fází jsou situovány těsně nad sebou). Stejný otisk se dochoval i na protější, severovýchodní stěně místnosti. Střílna u tohoto otisku je zazděna zvenčí (je zaslepena hradební zdi).

U jihovýchodního zakončení severovýchodní stěny 2. patra je patrné její půdorysné zalomení k jihu; tento kout je zároveň předělem mezi dvojicí odlišných zdí; nalevo je kamenné zdivo, související se střílnami, před hranou

koutu z něj vybíhají dva kamenné vazáky (příprava pro navázání nerealizované, či později odstraněné příčné zdi). Napravo navazuje malý úsek mladší zdi. Venku, nad úrovní střechy je možno vidět horní část líce této stěny, ze které rovněž vyčnívají dva kamenné vazáky (srov. obr. 17/A). V protější stěně, nalevo od zazděné střílny, předstupuje o 30 cm před líc stěny omítaný pilíř, široký cca 85 cm. Pilíř je vevázán do kamenného zdiva napravo, zdivo nalevo od pilíře je omítáno, a je o cca 30 cm tenčí, než zdivo napravo od pilíře. Ke zdivu pilíře je toto zdivo přiloženo na spáru. Půdorysná poloha tohoto pilíře odpovídá poloze pasu v místnosti č. 02.

Povšimněme si ještě situaci, dochovaných v interiérových stranách horních partií jihozápadní a severovýchodní stěny (srov. obr. 7/B): Nad záklenky střílen zde probíhá ve zdivu další, tentokrát čistě vodorovná horizontální spára, na níž je zasazena řada otvorů po dřevěných prvcích (viz výše). Nad těmito otvory se popisované zdivo zužuje o cca 40 cm – jeho spodní partie je budována z převážně kamenného, lomového zdiva, na jeho lici rovněž probíhá omítkový otisk zaniklé střechy (toto zdivo je současně s níže situovaným zdivem se střílnami). V jeho horní partii probíhá řada otvorů po dřevěných prvcích čtvercového profilu, které jsou zevnitř z větší části zaslepeny. Nad touto partií užšího zdiva jsou situovány 3–4 vrstvy režných cihel – bez otisku střechy. Výše probíhá další, 15 cm široký horizontální ústupek, nad kterým se nachází subtilní cihelný štít, zpevněný trojicí pilířů. Zdivo štítu je, spolu s pilíři, svázáno s cihelnou korunou dolní, širší partie zdi.

Jak je patrné z povrchové obhlídky, severovýchodní zeď Sýpky pokračuje bez přerušení dále k jihovýchodu, kde tvoří dělicí zeď mezi prostorami severního parkánu a 2. nádvoří (obr. 1/V, II, obr. 17). Severovýchodní fasáda této zdi je završena pultovou cihelnou stříškou, probíhající ve výškové úrovni spodní hrany výše popsaného zdiva s otvory po trámech. Tato partie je nad severozápadní špaletou vstupu na severní parkán ukončena svislou spárou – pod cihelnou stříškou je zde dochován krátký úsek římsy, budované z plochých kamenů (zřejmě se jedná o zbytek původní úpravy koruny zdiva Sýpky – obr. 17/C). Výše zmíněná svislá spára je znatelná pouze ve výšce cca 0,5 m, pak mizí v kompaktním zdivu. Na popsanou korunu zde v její jihovýchodní partii nasedá vyšší partie zdiva, ukončená na severozápadní straně lícovanou, svislou linií (obr. 17/D). Z jihozápadní strany fasádou zdi prostupují dva kameny (šmorce) v půdorysné úrovni původního jihovýchodního ukončení objektu (obr. 17/A), horizontální ústupek v šířce zdiva, zaznamenaný v interiéru, nad střílnami 2. patra (obr. 17/B), zde na jihovýchodní straně končí v širší partii zdiva s upravovaným lícem.

Obr. 15: Hrad Buchlov, Sýpka, 1. patro, A – místnost č. 05, pohled od jihu, B – místnost č. 14, detail ukončení profilace stropního trámu s vyznačenými tesařskými ryskami.

POKUS O SHRNUÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE SÝPKY

Výstavba objektu v době kolem poloviny 16. století

Podle výsledků dendrochronologické expertizy některých prvků lešení dochovaných v obvodovém zdivu sýpky lze předpokládat, že stavba samotná vznikla krátce po roce 1550 (viz pozn. 1).

Jak vypadala situace západně od hradního jádra v době před vybudováním sledovaného objektu, nevíme. Hradní jádro, situované na nejvyšším bodě staveniště – temeni skalního bloku, se zde stavebně vyvíjelo už od první poloviny 13. století (srov. obr. 1/III). Jeho součástí by měla být i západní, hranolová věž, tvořící dodnes nepřehlédnutelnou dominantu této části areálu. Původní přístupová trasa, sevřená mezi zdivo jádra a vnější hradbu, měla obcházet zmíněnou věž a bránou, situovanou po její severní straně, vstoupit do prostoru jádra. Jižně a západně odsud skalní blok padal strmě dolů, k prostoru dnešního druhého nádvoří, jehož dnešní podoba je ovšem výsledkem ne

Obr. 16: Hrad Buchlov, Sýpka, 1. patro, místnost č. 17, detail tesařského schodiště a sloupu, podpírajícího jihozápadní průvlak stropního trámu, pohled od východu, stav 2014.

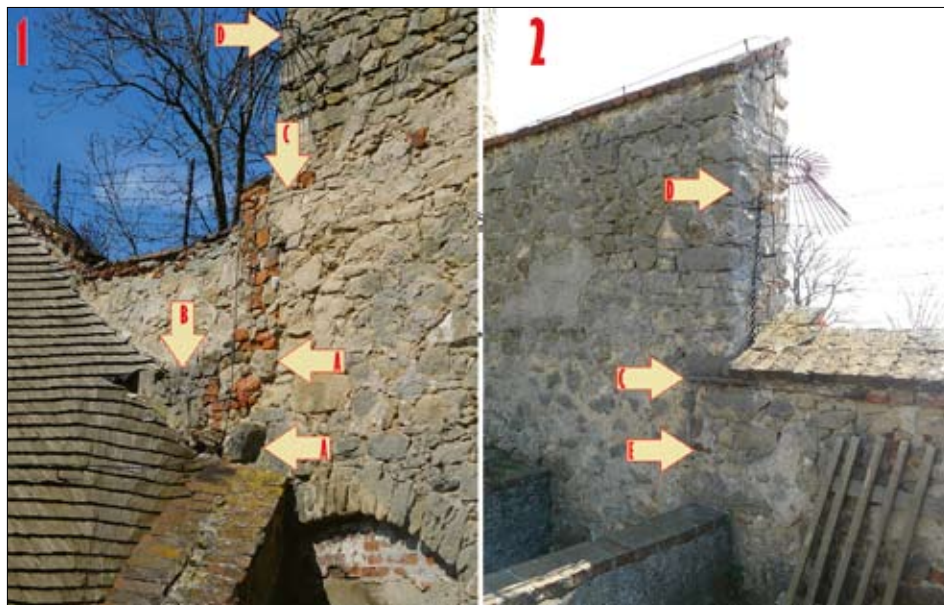
zcela poznaných, dlouhodobých stavebních a terénních úprav (srov. obr. 1/II). Prozatím zde nejsme schopni rozoznat konstrukce starší než z 16. století.²⁾

Sledovaný objekt byl situován v poměrně složitě utvářeném terénu. Na severovýchodní straně se opíral o poměrně mohutný skalní blok, související s vrcholovým plátó s hradním jádrem. Hmota tohoto skalního bloku dodnes proniká i do interiérů přízemí a 1. patra Sýpky. Podstatnou část staveniště pak vyplňovala sníženina na okraji západně situované hrany strmého svahu.

Jak je možno usuzovat z charakteru přístupných struktur zdiva Sýpky, k její původní stavbě náleží převážná část hmoty obvodových zdí na jihozápadní, západní, severní a severovýchodní straně. Výjimku tvoří svislé partie při východním a jižním nároží objektu, jihovýchodní zeď a horní partie zdiv obou štítů na jihozápadní a severovýchodní straně.

V původní podobě se jednalo o rozměrný objekt pětibokého půdorysu (cca: 14 × 11 × 10,5 × 15 m × 22 m), který byl zřejmě na jihovýchodní straně otevřený do prostoru dnešního 2. nádvoří. Pravděpodobně se zde nacházely pouze kratší úseky zdiv při bočních zdech bašty. Je ovšem možné, že prostor přízemí byl už od počátku uzavřen zdí, prolomenou dvojicí (?) rozměrných, půlkruhem završených otvorů; pro tuto možnost může svědčit část zdiva s pasem v přízemí v místnosti 02, jizva a šmorce v místnosti 01 (srov. obr. 12/A, 14).³⁾

Objekt byl rozdělen na minimálně 3 horizontální úrovně, které se vně hradu otvíraly střílnovými otvory. Jak můžeme usuzovat z dochované situace, v přízemí byly střílny nejrozměrnější. Zatímco jejich vnitřní vyústění známe (srov. obr. 11/ B, C a D, obr. 12/B a 13/B, C a D),

Obr. 17: Hrad Buchlov, Sýpka, detaily jihovýchodní partie severozápadní zdi objektu; 1 – pohled od jihu, 2 – pohled od severu. A – šmorce původního jihovýchodního ukončení bašty, B – horizontální ústupek v šířce zdiva, C – římsa z plochých kamenů (původní úprava koruny zdiva), D – svislá linie, ukončující jihovýchodní, vyšší úsek zdi, E – krátký úsek svislé spáry.

Obr. 18: Hrad Buchlov, Sýpka, jihozápadní průčelí, stav v roce 1956, před pořízením nové omítky; A – přístavba, v jejímž půdním prostoru je dochován zbytek vlašského komínu (srov. obr. 13), B – původní jižní nároží (archív správy SH Buchlov).

vnější není dochováno. O jeho utváření nám může něco víc napovědět velmi kvalitní model hradu, vyhotovený v době před jeho posledními úpravami (obr. 11/A). Ten zachycuje ve spodní části severní stěny Sýpky nějaký podélný, na šířku orientovaný otvor, s oble vedeným záklenkem. Je tedy velmi pravděpodobné, že střílny v přízemí se dovnitř i vně otevíraly nikami s rozšiřujícími se špaletami. Jistě víme o existenci tří takovýchto střílen – v severozápadní části severovýchodní zdi a v severní a západní zdi.

1. patro bylo vybaveno střílnami situovanými v menších nikách, jejichž vyústění bylo tvořeno otvorem klíčového tvaru. Dvě jsou dochovány v severovýchodní zdi, po dvou bylo pravděpodobně i severní a západní zdi, situaci

na jihozápadní straně neznáme. 2. patro bylo vybaveno obdobnými střílnami, s prostým, šterbinovým vyústěním, budovaným ze smíšeného zdiva. V severovýchodní a jihozápadní zdi bylo po třech, u zbylých po 2 střílnách.

Užší zdivo, tvořící dnes podnož cihelných střešních štítů, je rovněž součástí původní stavby; jeho původní završení však neznáme. Zmíněné zdivo může být pozůstatkem atiky, završující hmotu bašty – pro tuto možnost může nasvědčovat detail překrytí původní koruny plochými kameny, zjištěný v prostoru severního parkánu (srov. obr. 17/C).⁴⁾

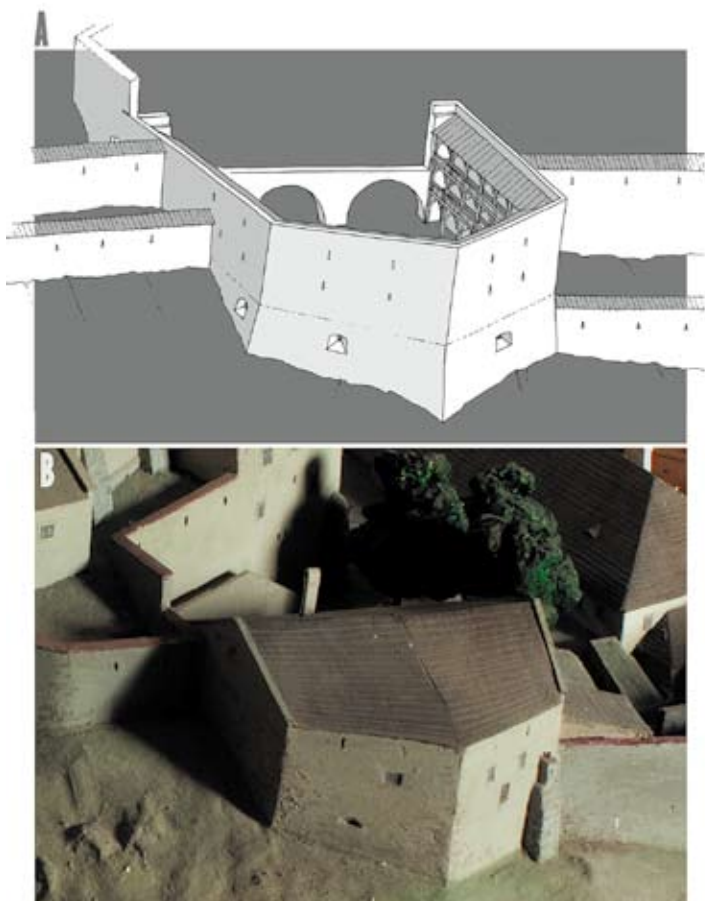
V interiérech nejsou dochovány žádné jasné pozůstatky úrovní původních podlah, souvisejících s jednotlivými úrov-

němi střílnových pater. Je pravděpodobné, že dnešní podlahy přízemí a 2. patra kopírují původní výškové úrovně. U 1. patra je snad můžeme hledat poblíž horizontálních předělů v omítkových vrstvách, patrných v místnosti č. 17 (srov. obr. 8/C a D). Stejně tak neznáme podobu těchto ochozů. Vzhledem k tomu, že jejich nosné konstrukce neprobíhaly skrze zdivo (na vnějších fasádách po nich není stop), je velmi pravděpodobné, že interiéru objektu byl původně volný a že příčka, přepažující dnes jeho přízemí a 1. patro, je až mladšího data. Jednalo se tedy zřejmě o překvapivě rozměrnou baštu pětibokého půdorysu s minimálně třemi horizontálními úrovněmi střeleckých ochozů. Vzhledem k půdorysným rozměrům interiéru není reálné uvažovat o zastřešení celého objektu už v jeho první fázi. Reálnější je zřejmě představa o otevřeném prostoru, jehož zdi obíhají jednotlivé úrovně dřevěných pavlačí, krytých nahoře průběžnou stříškou sedlového, či pultového sklonu. Nosné trámy těchto ochozů mohly být do zdiva uloženy v mělkých kapsách a jejich volná čela vynášena konstrukcí, uloženou v úrovni podlahy přízemí.

Vnější fasády objektu byly zřejmě kompletně omítány (nebo tyto úprava byla alespoň zamýšlena); nepřímo pro to svědčí povrchová úprava ostění klíčových střílen, počítající s překrytím jejich částí omítkou. Větší plochy těchto omítek jsou snad dochovány v podkroví přístavků na jihozápadní fasádě Sýpky.

Pokusme se teď rekonstruovat zapojení Sýpky do fortifikačního systému – alespoň v jejím nejbližším okolí.⁵⁾ Zde je však nutno poznamenat, že celkový průzkum buchlovského renesančního opevnění je teprve v počátcích, po jeho dokončení bude možno vyslovit jasnější teze.

K jihozápadnímu nároží Sýpky je přiložena hradba s řadou střílen, tvořených drobnými výklenky, s překladky tvořenými trámky a s otvorem klíčového tvaru, provedených v cihelném zdivu.⁶⁾ Pokud se nejedná o druhotně použitý prvek, lze předpokládat, že tato hradba byla budována v době výstavby námi sledované bašty. Vzhledem

Obr. 19: Hrad Buchlov, Sýpka; A – pokus o rekonstrukci stavu po výstavbě Sýpky (polovina 16. století) a dobudování souvisejících hradeb (závěr 16. století), axonometrický pohled od severozápadu (Vrta 2016), B – tentýž pohled na stav objektu a jeho okolí v době kolem poloviny 20. století, zachycený na modelu v hradní expozici (R. Jošek 2015).

k její poloze lze důvodně uvažovat o tom, že se původně jednalo o hradbu parkánovou; hlavní hradba byla situována dále k jihovýchodu a přikládala se k baště někde u jejího jižního nároží.

Podobné řešení je zčásti dochováno u severovýchodní strany bašty. V blízkosti jejího východního nároží je zde na spáru přiložena hradba složitějšího stavebního vývoje, vybavená ve své jihozápadní partii drobnými výklenky střílnových otvorů. Vnější vyústění má klíčový výřez, budovaný v cihlovém zdivu, překlady byly tvořeny trámky, dochovanými dnes převážně ve formě otisků.⁷⁾ Je však jasné, že půdorysný průběh této hradby je v kolizi s jihovýchodní střílnou 2. patra, kterou zaslepuje. Při pokusu o vysvětlení této anomálie můžeme s největší pravděpodobností uvažovat o změně původního záměru, spočívajícího v posunutí hradby o cca 2,5 m dále do svahu (pro případné dodatečné navýšení stávající hradby dnes nenalezneme oporu). Existenci parkánové hradby (příp. jasného záměru jejího vybudování) dokládají šmorce v severovýchodní fasádě Sýpky, i terénní situace při patě popsané hradby (srov. obr. 5). Na existenci parkánu reaguje i rozmístění střílen v přízemí i 1. patře severovýchodní fasády Sýpky (v jihozápadní zdi zřejmě střílny v přízemí vůbec nebyly, existence střílen v patře zde není zatím prokazatelná).

Popisovaná bašta, působící impozantním dojmem, se svým tupým břitem obracela ke svažitému terénu klesajícímu odsud severozápadním směrem. Její horní ochozy poskytovaly dokonalý přehled o situaci od severovýchodu

až po západní směr, kde výhledu bránil výrazný skalní útvar. Jeho temeno pravděpodobně v téže době (polovina 16. století), obsadila další stavba, jejíž půdorysné utváření je podloží silně ovlivněno (srov. obr. 1/VI). U paty strmého svahu pod baštou procházela významná (snad hlavní) přístupová trasa ke hradu; severovýchodně od ní je svah terénu podstatně menší a směrem k severu přechází v plochý, rovný hřeben. Z pohledu širších dispozičních souvislostí hradního areálu je nutno upozornit i na fakt, že bašta byla umístěna v citlivém místě styku opevnění předhradí (dnešní 2. nádvoří) a výše položeného hradního jádra. Bašta tedy byla součástí promyšleného fortifikačního systému, sestávajícího z hlavní hradby napojující se na její jižní a východní nároží a níže situovaných hradeb parkánových (obr. 10/A). Zatímco bašta samotná byla zřejmě realizována v jedné etapě, navazující (a k ní na spáru přiložené) hradby jsou ve své dnešní podobě zčásti dílem postupné realizace (viz situování hradby na severovýchodní straně). I když, s přihlédnutím k malé šířce zdiva bašty, ji nelze považovat za velmi účinný fortifikační prvek hradního opevnění, nepochybně však svojí lapidární, čistou hmotou i monumentálními rozměry, představovala velmi působivou součást výrazu této části hradu – sídla významného majitele, Jana Ždánského ze Zástřízl (+ po r. 1564). Ten zahájil mimořádně rozsáhlou přestavbu hradu, jejíž detaily jsou ještě z velké části poplatné gotickému tvarosloví (srov. Vrta – Kyncl – Novotný 2006). Na jeho velké dílo pak navázali jeho následovníci z Prácheňské větve rodu.

Stavební vývoj do počátku 18. století

Podle charakteru zdiva, dochovaného v horních částech severovýchodního a jihozápadního průčelí je možno usuzovat, že v další fázi (která nemusela být časově příliš vzdálená od doby výstavby objektu), došlo k dílčí přestavbě jeho koruny. Na tu byla nasazena nízká nadezdívka, do které byly vloženy v téměř pravidelných vzdálenostech (cca 1,5 m) příčně probíhající trámy o rozměrech cca 20 × 20 cm. Dataci této úpravy, ani její funkci dnes nejsme schopni přesně určit. Snad se jednalo o nosníky vně vyložené ochozu, korunujícího baštu, či zbytky zastřešení korun zdiva.

Zatímco výše uvedenou úpravu ještě můžeme spojit s fortifikačním účelem původní stavby, další už zřejmě souvisí spíše s užitkovou funkcí jejího interiéru. Vodítkem pro existenci této stavební fáze nám mohou být otisky zaniklé, pultové střechy, dochované na stěnách interiéru 2. patra (obr. 10/A). Jednalo se o střechu s poměrně malým sklonem, směřující do prostoru nádvoří. Dochovány jsou pouze otisky jihovýchodní části střechy – její průběh však jasně svědčí pro fakt, že v době funkce této střechy ještě neexistoval dnešní trámový strop nad 2. patrem (průběh střechy protíná rovinu tohoto stropu). Zřízení této střechy mělo za následek zazdění obou jihovýchodních střílen 2. patra, které se ocitly nad rovinou střechy. Pokud připustíme, že tato pultová střecha překryla celou plochu námi sledované budovy, pak musíme počítat s tím, že v interiéru musela být její konstrukce podepřena – to může být důvod k předpokladu existence střední zdi, dělící dnes interiéry přízemí a 1. patra na dva trakty. O existenci obytných prostor v 1. patře může svědčit ná-

lez nosníků holandského komínu, datovaných do období 1634/35 (viz pozn. 1); vzhledem k ostatním souvislostem je však pravděpodobnější, že trámy zde byly použity druhotně. Stávající dispozice je s velkou pravděpodobností dílem pozdější stavební etapy.

Přestavba na počátku 18. století

Jak dokládají výsledky dendrochronologických expertíz, počátkem 18. století, resp. po roce 1712, došlo k radikální přestavbě objektu. Nejpozději v této době byla do interiéru vložena příčná zeď, dosahující výšky stropu nad 1. patrem a na straně nádvoří bylo vyzděno nové, patrové průčelí objektu, posunuté o cca 2,5 m před původní ukončení bašty. Původní bašta tak nejpozději v této době získala charakter objektu ze všech stran uzavřeného zděnými konstrukcemi.

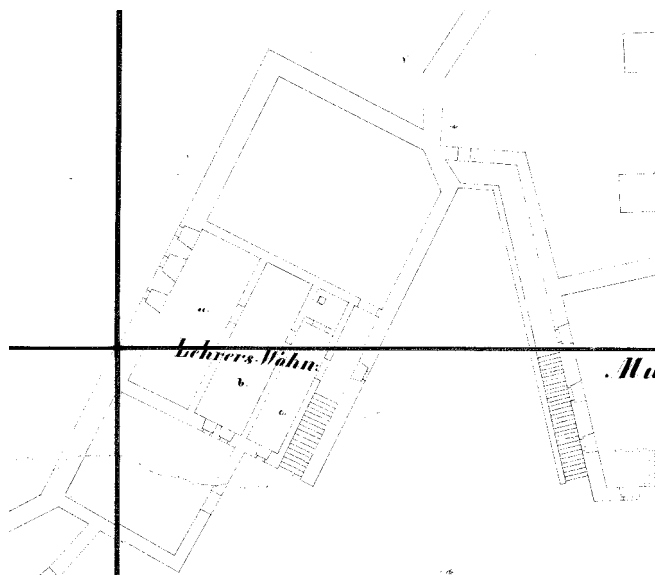
Nejpozději v tomto období byly interiéry přízemí zaklenuty; v místnosti 02 byl ponechán starší pas, vynášející zeď v 1. patře, anomálie tvaru klenby ve východní části souvisí se situováním schodiště.

1. patro bylo nejpozději tehdy rozděleno na 2 funkčně odlišné části; zatímco jihozápadní zaujaly prostory obytného charakteru, vybavené kuchyní a topeništěm, severovýchodní prostor sloužil jako sýpka. Obě části byly vybaveny trámovými stropy, jejichž trámy se zčásti dochovaly dodnes. Nové fasádní otvory byly opatřeny jednotně pojatými kamennými ostěními s vně obíhající mělkou lištou. Součástí vybavení prostor byl jistě i převět, situovaný v místnosti č. 15. Starší původ převětu je, kvůli jeho výškovému situování, respektujícímu úroveň podlah z počátku 18. století, málo pravděpodobný. Je možné, že už někdy po výstavbě byl opatřen obezděnou šachtou, zachycenou na zmíněném modelu hradu z doby po polovině 20. století (obr. 19/B).

Bohužel, nevíme, jak bylo řešeno soudobé zastřešení objektu. Nelze vyloučit, že mělo obdobný tvar jako dnešní – to však pochází z další stavební etapy.

Generální oprava na počátku 19. století

Jak prokázaly výsledky dendrochronologické analýzy vybraných dřevěných prvků, proběhla na počátku 19. století rozsáhlá obnova Sýpky. V téže době došlo i ke generální opravě protějšku Domu s Tanečním sálem, která (přes radikální zásahy) znamenala jeho fyzickou záchranu (Vrta – Kyncl – Novotný 2006). V jihozápadní části 1. patra došlo ke generální opravě všech stropních konstrukcí, při které byla velká část stropních trámů vyměněna. Původní, dubové trámy, ze kterých zbylo jen několik, byly nahrazeny novými prvky stejného tvarosloví, vyhotovenými tentokrát z borového dřeva (viz pozn. č. 1). Je možné, že v době této přestavby vznikla trojice oken v místnosti č. 15. Okna nejsou vybavena kamennými ostěními; prozatím je nejstarším dokladem jejich existence veduta F. Richtera z roku 1834 (Petrů 1982, obr. 4). V sýpkové části 1. patra pak byly nově zhotoveny průvlaky vynášející zdejší strop. Ve stejném období byl vystavěn i stávající krov. Nové zastřešení si vyžádalo snížení horních partií západní a severní zdi Sýpky a také výstavbu vysokých, cihelných štítů. Je ovšem možné, že tvar střechy, i štíty, pocházejí už z předchozí etapy v 18. století.

Obr. 20: Hrad Buchlov, Sýpka; výřez z půdorysu hradu, vyhotoveného v roce 1867 Aloisem Střechou, 1. patro; půdorys je velmi schematický a nepřesný (archív správy hradu).

Další stavební úpravy do poloviny 20. století

V dalším období došlo k provedení některých dílčích stavebních úprav; jak dokládá ne zcela přesné zaměření hradu z roku 1867 od Aloise Střechy (obr. 20); až po tomto datu došlo k vyčlenění místnosti č. 16 s topeništěm a vstupem na převět (ty jsou ale jistě staršího původu). Podobně tak mohlo dojít k otevření vstupu mezi místnostmi č. 14 a 17 (v místě staršího otvoru – možná rovněž pouze konstrukčního).

Úpravy po polovině 20. století

Zřejmě již v období prvních památkových úprav hradu na přelomu 50. a 60. let 20. století došlo k odbourání převětu v západní fasádě Sýpky i s podezděním jeho odpadní šachty (srov. obr. č. 19/B a obr. 3).

V období 2. poloviny 80. let 20. století byly vypracovány plány (1988) k úpravě přízemí Sýpky na provoz pohostinství. Tento záměr, byť nerealizovaný v plném rozsahu, přinesl několik poměrně radikálních stavebních zásahů. Jednalo se především k proražení nových oken v západní, severní a jihovýchodní zdi, přičemž došlo ke zničení původní střílny v západní stěně, jejíž hrubou podobu známe pouze ze schematického zaměření,⁷⁾ ke zboření příčky neznámého stáří v místnosti 02, proražení nového vstupu v dělicí příčce, zřízení nových podlah a k jiným úpravám. V tomto období také proběhla přestavba objektů na jihozápadní straně Sýpky na veřejné WC a byly realizovány nové omítky na jihovýchodním a jihozápadním průčelí objektu.

Tato práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ: Výzkum nemovitých památek v ČR. Aplikace nových metodik průzkumu a dokumentace – ohrožené druhy památek a jejich vybrané exempláře, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

LITERATURA

- Petrů, J. 1982: Státní hrad Buchlov. Dějiny, stavební a umělecký vývoj a význam hradního areálu. Brno.
Plaček, M. 2001: Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha.

- Slavík, J. 2000: Bašta Špýchar a opevnění šije ostrožny Nového Města nad Metují, Průzkumy památek VII, č. 2, s. 117–130.
- Vrla, R. – Kyncl, T. – Novotný, J. 2006: Dům s Tanečním sálem na Buchlově, Průzkumy památek XIII, č. 2, s. 112–124.
- Vrla, R. 2008: Vstupní věž Hanuše Zikmunda Petřvaldského na hradě Buchlov, Zprávy památkové péče 68, č. 6, s. 497–500.
- Vrla, R. 2012: Poznámky ke stavebnímu vývoji severního traktu jádra hradu Buchlova, Průzkumy památek XIX, č. 2, s. 185–209.

POZNÁMKY

- 1) V prostoru 1. patra (pro orientaci viz obr. č. 6 a 7) byly provedeny odběry ze stropních trámů; v místnosti č. 11 (dub, pokácený 1711/12) a v místnostech č. 12 a 14 (duby, pokácené 1711/12, borovice 1807/8). V místnosti č. 16 byly odebrány vzorky z dvojice konzol, vyčnívajících z jihozápadní fasády do podkrovní přístavby (dub, pokácený 1634/35). Další vzorky byly odebrány ze stropních trámů a průvlaků místnosti č. 17 (stropní trámy – duby, pokácené 1712/13 a borovice, pokácené 1818/19, průvlak – borovice, pokácené 1818/19). Ve 2. patře byl zkoumán prvek lešení (dub, pokácený cca 1551) a prvky krovu (borovice, po 1804). Za sdělení autor děkuje T. Kynclovi.
- 2) Úzhladem k terénní situaci je možné, že původní předhradí se vyvíjelo v prostoru dnešního 1. nádvoří – srov. obr. 1/I.
- 3) Na koruně této zdi snad mohla být umístěna nějaká komunikace, propojující ochozy 1. patra bašty.
- 4) Ústupek v šířce zdí však může souviset i s podlahou dalšího, později odstraněného patra střešního ochozu. O vyšším vyvinutí stavby může nepřímo svědčit i ozub v průběhu koruny zdi, situované severovýchodně odsud (17/D) – teoreticky snad může být otiskem již neexistující konstrukce, související s uvažovanou horní, dnes zaniklou partií objektu.
- 5) K analogiím polygonálních bašt z 16. století srov. např. Slavík 2000, s. 123, 124. Podrobnějšímu srovnání Sýpky a dalších částí renesančního opevnění hradu Buchlova se chceme věnovat po zpracování celého průzkumu.
- 6) Jeden z dřevěných, dubových překladů střelných nik byl již dříve T. Kynclem datován do období mezi lety 1543–1560.
- 7) Toto zaměření je součástí projektové dokumentace záměru – SH Buchlov, zaměření podhradí, bývalá sýpka – sklep, KSPPOP v Brně, projekční oddělení, Ing. arch. B. Povýšilová, červen 1988). Z dokumentace vyplývá, že zadní stěna střelné niky byla prolomena otvorem čtvercového průřezu (cca 40 × 40 cm), procházejícím celou šířkou zdí až k vnějšímu líci. Tento stav je (v jeho vnější části) je téměř jistě dílem mladších úprav. Zmíněný střelný otvor byl na konci 80. let 20. století zničen při vybourávání nového okna).

DIE BAUENTWICKLUNG DES SOG. KORNSPEICHERS IN DER BURG BUCHLOV

Der Kornspeicher bildet einen Teil der Bebauung der nordwestlichen Seite der Burg Buchlov (Bez. Uherské Hradiště). Es handelt sich um ein zweigeschossiges Objekt über fünfeckigem Grundriss mit einem reicher gestalteten Satteldach. Über dem gewölbten Erdgeschoss befinden sich das flachgedeckte erste und das in den Dachraum offene zweite Obergeschoss. Eine Untersuchung bewies, dass das Speichergebäude auf einer ausgedehnten fünfeckigen Bastei aus der Mitte des 16. Jahrhunderts erbaut wurde. Die Bastei hatte drei Etagen Schützenpositionen gehabt. Außer dem Erdgeschoss mit den sich beidseitig öffnenden Laibungen waren die oberen Geschosse mit Scharten einfacheren Typs versehen. Mit Rücksicht zu den großen Grundrissmaßen des Gebäudes waren die Schießscharten der oberen Geschosse wohl aus den durchgehenden Galerien zugänglich. Über dem heutigen 2. Obergeschoss befand sich wahrscheinlich noch ein Schützengeschoss. Am Anfang des 18. Jahrhunderts erfolgte der radikale Umbau des Objektes. Dabei wurde sein Innenraum mittels einer Quermauer geteilt und die (ursprünglich offene) Hofseite mit einer Mauer abgeschlossen. Im Erdgeschoss errichtete man Gewölbe, 1. Obergeschoss wurde mit Balkendecken überdeckt und Teil vom Innenraum zu Wohnzwecken adaptiert. Zu Beginn des 19. Jahrhunderts wurde der Kornspeicher gründlich renoviert und mit der heutigen Überdachung versehen. Letzte utilitäre Umgestaltungen stammen aus der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Buchlov, Burg (Bez. Uherské Hradiště), Grundrisschema: I – 1. Hof; II – 2. Hof; III – Burghof; IV – Kornspeicher; V – Nordzwinger; VI – westliche Bastion. Die ältesten Konstruktionen im Kornspeichergrundriss sind

rot ersichtlich gemacht (alle Zeichnungen, Pläne und Fotos R. Vrla, Zustand 2016, falls nicht anders angeführt).

Abb. 2: Buchlov, Burg, Gesamtansicht von Norden, Pfeil bezeichnet den Kornspeicher, Zustand 2015.

Abb. 3: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Westfassade. A – Gesamtansicht von Nordwesten, rechts anschließende Ringmauer mit Schlüsselscharten (obere Partie ist vom späteren Ursprung); B – Detail vom Verputz der Fassade, Pfeil zeigt zu wahrscheinlichen Resten ihrer Ausschmückung; C – Detail vom Konsolenpaar nach verschwundenem Erker.

Abb. 4: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Gesamtansicht von Nordwesten.

Abb. 5: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Gesamtansicht von Nordwesten; Pfeil bezeichnet die Lage der Schmarzen für die Zwingermauer.

Abb. 6: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Grundrisse vom Erdgeschoss (A) und dem 1. Obergeschoss (B) mit Auswertung des Alters einzelner Konstruktionen: 1 – nach Mitte des 16. Jahrhunderts; 2 – wahrscheinlich nach Mitte des 16. Jahrhunderts; 3 – Wende des 16. und 17. Jahrhunderts; 4 – bis Anfang des 18. Jahrhunderts; 5 – nach 1712; 6 – wahrscheinlich nach 1712; 7 – ca. 1808; 8 – 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts; 9 – Gelände und Felsen im Schnitt; 10 – Mauerwerk im Aufriss (beim vertikalen Schnitt).

Abb. 7: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Grundrisse des 2. Obergeschosses (A) und vertikalen Schnitts mit Blick nach Nordwesten (B); Legende zur Farbenbezeichnung s. Abb. 6; Position der Schnittebene s. Abb. 6/B.

Abb. 8: Buchlov, Burg, Kornspeicher, 1. Obergeschoss, Raum 17, Vermessung der Schießscharten: A – Nordwestwand, linke Schießscharte, Blick vom Innenraum zu; B – Blick von außen zu; C, D, E – Vermessung: C – Innenseite (Pfeil zeigt die wahrscheinliche Wehrgangfußbodenhöhe), D – vertikaler Schnitt mit Blick nach Nordwesten; E – horizontaler Schnitt.

Abb. 9: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Südostfassade. Rechts deutliche Mauer, die den nördlichen Zwinger begrenzte, mit Grundbogen in der unteren Partie.

Abb. 10: Buchlov, Burg, Kornspeicher, 2. Obergeschoss: A – Dachabdruck, an der Nordwestwand deutlich (links ist die Wölbung einer vermauerten Schießscharte); B, C, D – Vermessung der Scharte: B – Ansicht von innen; C – vertikaler Schnitt; D – horizontaler Schnitt.

Abb. 11: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Raum 01, Schartenfragment: A – Modell der Burg, nach Mitte des 20. Jahrhunderts, Detail des Kornspeichers – Nordmauer, kleiner Ring zeigt den Schartenwölbungsrest; B, C, D – Raum 01, Nordwestwand, Nische der zugemauerten Schießscharte, Vermessung: B – Ansicht vom Innenraum zu; C – vertikaler Schnitt mit Blick nach Nordwesten; D – horizontaler Schnitt.

Abb. 12: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Raum 01: A – Nordwestwand, südöstliche Partie, Pfeil zeigt die vertikale Anomalie mit amorphem Mauerwerk; B – Nordwestwand mit Schartenfragment, Brüstung und Laibung mit roter Linie ersichtlich gemacht.

Abb. 13: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Vermessung der an der Südwestfassade im Dachraum des Zubaus erhaltenen Situation; A – Blick vom Innenraum zu; B – vertikaler Schnitt mit Blick nach Südosten; C – Blick vom Außen (vom Dachraum des Zubaus zu); D – Vermessung der Holzkonsolen.

Abb. 14: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Raum 02, Nordwestseite mit einem älteren Gurtbogen (mit Pfeil bezeichnet) und Durchgang zum 2. Burghof. Abb. 15: Buchlov, Burg, Kornspeicher, 1. Obergeschoss: A – Raum 05, Blick vom Süden; B – Raum 14, Deckenbalken, Detail des Profilierungsabschlusses mit Zimmermanns-Zeichen.

Abb. 16: Buchlov, Burg, Kornspeicher, 1. Obergeschoss, Raum 17. Gezimerte Treppe und Säule unter dem südwestlichen Deckenbalkenunterzugbalken, Detail, Ansicht von Osten, Zustand 2014.

Abb. 17: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Nordwestmauer, Details der südöstlichen Partie: 1 – Ansicht von Süden; 2 – Ansicht von Norden. A – Schmarzen des ursprünglichen südöstlichen Abschlusses der Bastion; B – horizontaler Absprung in der Mauerstärke; E – Gesims aus flachen Steinen (ursprüngliche Gestaltung der Mauerkrone); D – die den südöstlichen höheren Mauerabschnitt abschließende vertikale Linie; E – Kurzabschnitt der vertikalen Mauerfuge.

Abb. 18: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Südwestfassade, Zustand 1956 vor dem neuen Verputzen: A – Zubau, in dessen Dachraum ein Rest vom welschen Kamin erhalten ist (s. Abb. 13); B – ursprüngliche Südecke (Archiv der Verwaltung der Staatlichen Burg Buchlov)

Abb. 19: Buchlov, Burg, Kornspeicher: A – Rekonstruktionsversuch, Zustand nach dem Ausbau vom Kornspeicher (Mitte des 16. Jahrhunderts) und Erbauung der zusammenhängenden Wehrmauern (spätes 16. Jahrhundert), axonometrische Ansicht von Nordwesten (Vrla 2016); B – dieselbe Ansicht, Zustand des Objektes und seiner Umgebung um die Mitte des 20. Jahrhunderts, Modell in der Dauerausstellung der Burg (R. Jošek, 2015).

Abb. 20: Buchlov, Burg, Kornspeicher, Ausschnitt vom Grundriss der Burg, 1867 von Alois Střecha, 1. Obergeschoss; der Grundriss ist sehr schematisch und ungenau (Archiv der Verwaltung der Staatlichen Burg Buchlov).

(Übersetzung J. Noll)